

розуміння поглядів місцевого населення може спричинити ворожі дії по відношенню до військ та напади на військовий персонал.

Релігія це могутня сила для формування системи поглядів, а релігійна ідеологія може спричинити конфлікт або виступити інструментом стабілізації ситуації, використовуючи загальні релігійні поняття справедливості, примирення та змін. Релігія є невід'ємною складовою системи цінностей місцевої культури, тому силові структури повинні добре дослідити релігійні погляди в зоні ведення бойових дій.

Командирам військових формувань необхідно вносити зміни до плану операції, відповідно до умов культурного середовища.

Незважаючи на особливість процесу планування, силові структури повинні знаходити та використовувати усі наявні джерела інформації стосовно життєдіяльності місцевого населення. З метою оцінки зони ведення бойових дій на початку планування боротьби з НЗФ враховуються усі розглянуті аспекти.

Події 2008-2016 рр. переконливо довели, що в сучасному світі навіть величезна економічна міць, сила права і переконливість успішної громадської моделі не гарантують захищеності від гібридних загроз, а безсоромне застосування жорсткої сили дає результат, якщо не зустрічає гідного опору з боку населення країни-мішені [1].

Список використаних джерел:

1. <http://112.ua/mnenie/formirovanie-novogo-mirovogo-balansa-sil-i-predposylki-rossiyskoy-agressii-protiv-ukrainy-332465.html>
2. НЗФ та боротьба з ними. БССВ та КМП ЗС США FM 3-24/MCWP 3-33.5 – Київ, 2014. – 198 с.
3. Феденко О.В., Панасюк В.В. Деякі проблемні питання сучасної війни // WSPÓŁCZESNA POLITYKA BEZPIECZEŃSTWA. Aspekty polityczne, gospodarcze i militarne. WYDAWNICTWO UNIwersytetu RZESZOWSKIEGO, 23-24.06.2015 р. – RZESZÓW 2016. – С. 91–103.
4. Феденко О.В. Гібридна війна в Україні за законом сили // Науковий журнал «Молодий вчений», № 4(31). – Херсон. – 2016. – С. 657-661.

Школяр М.В.

*кандидат політичних наук, доцент,
Національний університет «Львівська політехніка»*

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ НЕДОВІРИ В СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСАХ В УКРАЇНІ

Будь-яке суспільство характеризується певною мірою довіри і недовіри у різних сферах суспільного життя. Кожна країна формує власну культуру довіри, відображаючи ментальні, соціально-політичні, економічні, конкретно-ситуативні особливості. Соціальна довіра тісно пов'язана з недовірою: групова свідомість завжди передбачає певну ступінь довіри до членів своєї спільноти і

недовіру до так званих «інших». В межах одного суспільного простору може формуватись як довіра до представників своєї конфесії, нації, соціальних, владних інститутів, так і недовіра до представників інших конфесій, релігій, до «чужих» за ознакою етнічної приналежності, до влади та окремих її суб'єктів, тощо. Баланс за кожним із напрямків та загальний баланс довіри може характеризувати ступінь соціальної довіри та сформованості спільності, необхідної для розвитку демократії та громадянського суспільства.

Проблема довіри досліджується чималою кількістю науковців із різних галузей знань: соціології, психології, економіки, філософії, політології і т.д. В межах соціологічної та політологічної парадигм довіра інтерпретується в позитивному сенсі, як основа соціального капіталу, гарантія стійкості системи, солідарності, порядку, які будуються на основі ефективної комунікації, включеності індивідів до ефективної взаємодії в межах різних спільнот. В останніх дослідженнях увагу вчених привертає не лише значення довіри у функціонуванні та розвитку окремих спільнот та суспільства, а й недовіри, яка поступово набула онтологічного статусу. Акцент на ролі недовіри в умовах сучасної реальності поставлений в працях Р. Хардін, К. Кук (припущення про «епоху недовіри» та можливість солідарності без довіри), П. Розалваллона (недовіра як елемент сучасної європейської демократії), С. Вершиніна (недовіра як культурна універсалія в пострадянському суспільстві), Глушко І.В. (недовіра як важлива соціокультурна складова сучасного суспільства), Н. Костенко, С. Макеєва (довіра-недовіра як чинники актуальних суспільно-політичних подій в Україні) і т.д.

Насиченість суспільно-політичних реалій сучасної України такими доленосними подіями, як Революція Гідності, анексія Криму, військові дії на Сході України і т.д., провокує загострення проблеми довіри/недовіри як на індивідуальному, так і на інституційному, суспільному рівнях. Актуальні соціологічні дослідження підтверджують стійкий факт недовіри громадськості до базових соціальних інститутів, особливо політичних [3; 4]. Недовіра в політичній сфері (до владних структур) має тенденцію поширюватися на інші сфери суспільного життя. Відповідно, актуальним постає питання, що означає відсутність довіри між основними соціальними суб'єктами з точки зору перспектив суспільного розвитку. Недовіра, тобто відсутність довіри в системах відносин «людина-людина», «людина-світ» внаслідок дискредитації соціальних інститутів, розпаду традиційних ідентичностей, посилення соціальної фрагментації, руйнації усталеної системи цінностей, відіграє у зазначеному контексті важливу роль.

Можна говорити про функціональність довіри в різних аспектах – міжособистісному і суспільному. Міжособистісна довіра забезпечує соціальне і психологічне благополуччя при взаємодії з зовнішньою реальністю [6]. Щодо суспільної ролі довіри, то більшість науковців зазначають її серед факторів, які підтримують стійкість і інтегрованість суспільства. Довіра бере участь у формуванні групових ідентичностей. Найбільш важливі системи довіри утворюються навколо етнічних відносин, місцевих громад, релігії і важливих з точки зору суспільного життя традицій. Особливо в умовах суспільно-

політичної кризи в таких спільнотах людина відчуває себе у безпеці, серед «своїх». Як зазначає П. Штомпка, коли суспільство стикається з «синдромом недовіри» до політичного режиму, економічної і громадської систем у цілому, альтернативним виходом для людини стає довіра у рамках товариських стосунків і первинних соціальних груп: родини, етносу, релігійної спільноти та ін. [7]. За результатами досліджень [3; 4], в ході подій Майдану 2013-2014 рр. та військових дій на Сході в українському суспільстві сформувались певні осередки довіри. Переважна більшість громадян сьогодні довіряє церкві та волонтерам. Позитивний баланс довіри мають громадські організації. У даному випадку довіра сприяє відтворенню соціального капіталу – особливого феномену, який формується завдяки функціонуванню мереж взаємозв'язків між людьми на основі відчуття спільності, єдності, норм взаємності, солідарності, та є основою побудови подальших суспільних відносин. Українське суспільство характеризується, з одного боку, розтратою довіри до влади, з іншого – зростанням довіри до структур, що створюють самі люди для задоволення власних духовних, соціальних, психологічних та інших потреб.

Як зазначає сучасний соціолог З. Бауман [1], одним із викликів сучасного суспільства загалом є перехід від «твердої» до «плинної» фази сучасності, коли соціальні інститути, що обмежують індивідуальний вибір, організації, що дбають про збереження чинного порядку, моделі усталеної поведінки, руйнуються, щойно повстають, тому не можуть бути системою відліку для людських дій. Крім того, відповідальність за розв'язання складних ситуацій, спричинених швидкоплинними і змінними обставинами, падає на плечі індивідів, від яких тепер очікують, що вони будуть суб'єктами «вільного вибору» [1, с. 7-10]. Зважаючи на ці та інші актуальні характеристики соціальної реальності, можемо припустити, що втрата довіри до владних інституцій та зростання значимості персоніфікованих взаємин, які задовольняють базову потребу індивідів та груп в онтологічній безпеці, є типовою характеристикою нашого часу. В контексті сучасної України можна говорити про збільшення сфер проявів невизначеності і ризику. Як наслідок – підвищення довіри до волонтерів та громадських організацій, що в зазначених умовах частково переклали на себе функції держави, здійснюючи матеріальне забезпечення армії, організовуючи соціальну допомогу переселенцям із зони бойових дій, займаючись організацією медичної, психологічної, соціальної реабілітації поранених бійців, тощо.

Не лише соціальна довіра, але й недовіра може виконувати позитивні функції, особливо, коли мова йде про суспільство у стані кризи та непередбачуваних змін. У соціологічному і політологічному підходах недовіра може розглядатися як певний соціальний інститут, який є, певною мірою, необхідністю, оскільки виконує важливі функції. Без відповідного ступеня недовіри неможливі ні процеси соціалізації (наприклад, вироблення певного ставлення до «своїх» і «чужих»), ні процеси соціальної взаємодії (у вигляді різних систем соціального контролю), ні будь-які форми економічної співпраці (наприклад, конкуренція), ні більшість політичних процесів [2]. Одним із традиційних способів соціальної і, особливо, політичної внутрішньогрупової

інтеграції є об'єднання індивідів на основі недовіри до інших груп або соціальних інститутів. Помаранчева Революція (2004 р.) та Революція Гідності (2013-14 р.) в Україні є свідченням громадської інтеграції саме на основі недовіри до владних структур та відчуттям загрози як для особистої безпеки, так і суспільної. Можемо стверджувати, що за умов кризового суспільства, насиченого різного роду ризиками та непередбачуваними подіями, недовіра також виконує інтегруючу функцію (об'єднання на основі недовіри до влади, формування громадянського суспільства), а також сприяє формуванню механізмів обмеження та контролю влади громадськістю завдяки підвищенню громадської активності. Одночасно саме недовіра є потужним стимулятором соціальних змін і вагомою характеристикою сучасного українського суспільства. Громадська активність, зацікавленість, самоорганізованість, вимогливість, небайдужість громадськості, які часто актуалізуються внаслідок недовіри до базових соціальних інститутів, з одного боку, та відповідальність, відкритість, підзвітність владних структур, з іншого, – є підставами посилення як міжособистісної довіри, так і інституційної.

Список використаних джерел:

1. Бауман З. Плинні часи: життя в добу непевності – К.: Критика, 2013. – 176 с.
2. Вершинин С.Е. Социальное недоверие: парадигмы анализа, источники, функции (к постановке проблемы) / С.Е. Вершинин // Научный ежегодник Института философии и права Уральского отделения Российской академии наук, 2007, № 7 – С. 61-74.
3. Два роки поспіль українці найбільше не довіряють російським ЗМІ – дослідження Фонду «Демократичні ініціативи» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/research/dva_roki_pospil_ukraintsi_naybilshe_ne_dovi_guayut_rosiyskim_zmi_doslidzhennya/ (доступ 8.03.2016 р.).
4. Довіра до соціальних інституцій та груп [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=579&page=1> (доступ 8.03.2016 р.).
5. Костенко Н., Макеєв С. К социологии недоверия / Н. Костенко, С. Макеєв // Социология: теория, методы, маркетинг, 2014, № 3 – С. 3-15.
6. Giddens A. Modernity and self identity: Self and society in the Late Modern Age. – Cambridge: PolityPress, 1991. – 264 p.
7. Sztompka P. Trust: a sociological theory / Sztompka P. // Cambridge, 1999. – 227 p.